

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр. Перемоги, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

Департаменти (управління) освіти і
науки обласних, Київської міської
військових адміністрацій

Заклади післядипломної
педагогічної освіти

Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2022/2023 н. р.

Міністерство освіти і науки надсилає для практичного використання
інформаційні матеріали щодо організації виховного процесу в закладах освіти
у 2022/2023 навчальному році.

Зміст листа просимо довести до відома керівників органів управління
освітою різного рівня, керівників закладів освіти з метою об'єднання зусиль
педагогічної та громадської спільнот на засадах взаєморозуміння та
співробітництва щодо захисту прав і свобод, формування у дітей ціннісних
життєвих навичок та моделей поведінки.

Додатки: на 18 арк.

Заступник Міністра

Віра РОГОВА

Ніна Березіна (044) 481-32-31

МОН № 1/9105-22 від 10.08.2022

Підписав: Рогова Віра Борисівна
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000B0DD300090D58D00
Дійсний: з 05.01.2021 0:00:00 по 05.01.2023 0:00:00

Додаток 1
до листа Міністерства освіти і науки
України від 10.08.2022 №9105-22

**Інформаційні матеріали
щодо організації виховного процесу в закладах освіти
у 2022/2023 навчальному році**

Російський напад на Україну створив безпосередню та зростаючу загрозу життю й добробуту 7,5 млн українських дітей.

Унаслідок військових дій 3 млн дітей в Україні та понад 2,2 млн дітей у країнах, котрі приймають біженців із неї, потребують невідкладної гуманітарної допомоги. Внутрішнє зовнішнє (за межі України) переміщення торкнулося кожних двох дітей із трьох.

Війна впливає на психічне здоров'я кожного громадянина України. Одним із головних завдань закладу освіти є повсякденна психологічна допомога та емоційна підтримка учасників освітнього процесу. Міністерство освіти і науки України пропонує для практичного застосування методичні матеріали, які напрацьовані освітянами спільно із партнерами, для роботи із учасниками освітнього процесу, які потребують психологічної допомоги (Додаток 2).

Пам'ятаймо, шановні колеги, що всі ми різні, але всі адаптивні. Слід правильно працювати над своїм емоційним станом в критичній ситуації, щоб жити далі і робити крок в майбутнє.

В жорстоких реаліях воєнного стану в Україні перед освітянами стоїть важливе завдання - об'єднання зусиль педагогічної та громадської спільнот на засадах взаєморозуміння, співробітництва щодо захисту прав та свобод, оволодіння дітьми універсальними цінностями та моделями поведінки, які складають основу світової культури.

Відповідно до Закону України «Про освіту», Концепції Нової української школи виховання є невід'ємною складовою освітнього процесу, є наскрізним процесом, охоплює усі сфери шкільного життя і має ґрунтуватися на цінностях.

Особлива роль в організації виховної діяльності в закладі освіти належить класним керівникам. Діяльність класного керівника регламентується «Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 6 вересня 2000 року № 434, затвердженим в Міністерстві юстиції України 26 вересня 2000 року за №659/4880 (зі змінами).

Ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00#Text>
<https://ips.ligazakon.net/document/RE12665>

Права дитини.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини в перший же рік своєї незалежності. Ця Конвенція була ратифікована Постановою Верховної Ради України №789ХII (78912) від 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року.

Ресурс доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text>

Конвенція ООН про права дитини містить 54 статті. В цих статтях міститься 40 прав, які має дитина.

В Україні основні підходи до осмислення й реалізації прав дітей, визначених міжнародним та вітчизняним законодавством, протягом останнього часу істотно змінилися. Це пов'язано з посиленням уваги з боку держави до інтересів дітей, удосконаленням механізму контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері охорони дитинства, розвитком інституцій соціально-правового захисту дітей та багатьма іншими факторами.

В нашій країні не існує спеціального законодавства для неповнолітніх, і їх права виділені окремими статтями Сімейного, Цивільного, Кримінального та Кримінально-Процесуального кодексів України, а також регулюються окремими законами, такими як закони «Про охорону дитинства», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про попередження насильства в сім'ї».

Відповідно до Закону України «Про освіту» в Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров'я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.

4 червня, у нашого майбутнього знов подія. І це, на жаль, не свято... День вшанування пам'яті дітей, які загинули внаслідок збройної агресії російської федерації проти України. Він був установлений Постановою Верховної Ради України від 1 червня 2021 року із врахуванням того, що з 2014 року на території Донецької, Луганської та інших областей внаслідок збройної агресії та інших дій держави-агресора проти України загинуло щонайменше 260 дітей. Чого саме 4 червня? Історія заснування цього сумного дня повертає нас у 19 серпня 1982 року. Саме тоді, під час засідання Генеральної Асамблеї ООН, членами цієї міжнародної організації було ухвалене рішення про заснування Міжнародного дня безневинних дітей – жертв агресії із щорічним відзначенням 4 червня.

Наша держава гарантує кожному громадянину право на отримання безоплатної правової допомоги. Для отримання такої допомоги варто зателефонувати за номером Єдиного контакт-центру 0 800 213 103 (цилодобово та безкоштовно у межах України зі стаціонарних та мобільних телефонів).

Важливо: діти мають право безоплатно отримати послуги адвоката (складання заяв, представництво в суді).

Вважаємо за доцільне розмістити на сайтах органів управління освіти та на сайтах закладів освіти банер з гіперпосиланням на офіційний веб-сайт системи Безоплатної правової допомоги (<https://legalaid.gov.ua/>) та сприяти розміщенню згаданого банеру системи Безоплатної правової допомоги з гіперпосиланням на веб-сайтах органів управління освіти та закладів освіти. Банери для розміщення знаходяться за посиланням: <http://bit.do/legalaid.Карп>

Національно-патріотичне виховання

Наказом МОН України від 06.06.2022 №527 затверджено Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року.

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>

Серед основних складових національно-патріотичного виховання в Концепції виокремлені громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання.

Метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян па основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності.

Успішність національно-патріотичного виховання значно підвищиться, якщо ми навчимося протидіяти маніпулятивним впливам. Ми живемо в умовах потужної інформаційної боротьби. Щодня, щогодини та щохвилини на нас впливає величезна кількість різноманітної інформації – тривожної, шкідливої, маніпулятивної, обнадійливої тощо. Кількість повідомлень, яку ми «перетравлюємо», незрівнянна ні з чим та зростає щодня. Наше завдання – критично сприймати будь-яку інформацію, що надходить. Пам'ятати, що ми є суб'єктами нашого життя, а не об'єктами впливів зовні. І здатні усвідомлено приймати рішення. Більше того – маємо навчати цього наших дітей. У часи невизначеності, відсутності усталених рішень, які всі ми зараз переживаємо, особливого значення для виживання людини, суспільства, держави набуває критичне мислення. Такий тип мислення потрібен для вирішення неординарних практичних завдань. Тож сучасній людині важливо вміти розрізняти маніпуляції, усвідомлювати їхні наслідки, ефективно протистояти їм.

Центр протидії дезінформації при РНБО України:
<https://cpd.gov.ua/category/events/>

Все про медіаосвіту й багато корисних ресурсів для педагогів:

<https://www.aup.com.ua/>
<http://medialiteracy.org.ua/>

Перешкоджайте проявам расизму, шовінізму, приниженню гідності іншомовних людей і підкреслюйте словом і ділом моральний наратив демократії, толерантності, прав людини та верховенства права, територіальної цілісності та єдності народів України.

Протидія булінгу

Відповідно до статті 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX у закладах освіти виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина тощо. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Питання запобігання та виявлення випадків жорстокого поводження з дітьми регулюється Законом України «Про охорону дитинства», де статтею 10 визначено, що кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості та виключають приниження честі і гідності дитини <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/ed20120601>

Концепцією Нової української школи передбачено формування ціннісного ставлення і судження у школярів, вміння вибудовувати доброзичливі і толерантні стосунки із учасниками освітнього процесу.

Закон України «Про освіту», зокрема стаття 53, визначає право здобувачів освіти на захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145->

Законом України від 18.12.2018 № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» внесено зміни до Закону України «Про освіту» щодо визначення поняття булінгу (цькування), його типових ознак.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 р. за № 111/34394, затверджено Порядок

реагування на випадки булінку (цькування) та Порядок застосування заходів виховного впливу.

Механізм реагування на випадки булінгу (цькування), процедури застосування заходів виховного впливу запроваджено у закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти.

Наголошуємо, що згідно із Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 № 2657-VIII, до повноважень органів управління освітою входить здійснення контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти та розгляд скарг про відмову у реагуванні на випадки булінгу (цькування) за відповідними заявами.

Згідно із Законом України від 15.07.2021 № 1658-IX визначено зміст поняття безпечне освітнє середовище, як сукупність умов у закладі освіти, що унеможливлюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливлюють вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

До програм підвищення фахового рівня педагогічних працівників мають бути включені навчальні модулі з питань компетентнісного навчання і створення безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища. Зокрема: курс «Безпечна і дружня до дитини школа» (<http://scfs.multycourse.com.ua/ua/>), навчальний модуль «Основи формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентності учнів» (<https://is.gd/d6ZHuy>), тренінг «Вчимося жити разом» (<https://is.gd/vKHYI3>), модуль «Методика компетентісного навчання за інтегрованим курсом «Я досліджую світ» (<https://is.gd/Poqn6X>), онлайн-курси «Основи здоров'язбережної компетентності» (<http://multycourse.com.ua/ua>), ««Освіта на основі життєвих навичок» (<http://dlse.multycourse.com.ua/ua>), освітня програма «Базові навички медіатора/медіаторки в закладах освіти. Створення та координація діяльності служби порозуміння з числа учнів та учениць для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівній» (<http://bit.ly/36hJTFt>).

На сайті МОН під рубрикою «Антибулінг» розміщений банк методик (інструментарію) (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/protidiya-bulingu>).

Наголошуємо, що на доступному місці у закладі освіти варто розмістити контактну інформацію про керівників та педагогічних працівників закладу освіти, до яких, відповідно до посадових обов'язків, можуть звертатися учасники освітнього процесу для оперативного вирішення питань, що стосуються збереження життя чи здоров'я, а також захисту прав та інтересів дитини; номер телефону **1547** Урядової гарячої лінії з попередження домашнього насильства; телефонні номери Національної дитячої «гарячої» лінії **0 800 500 225** або **116 111** (для дзвінків з мобільного).

Для використання в профілактичній роботі в закладах освіти на сайті МОН розміщений у вільному доступі банк педагогічних технологій у рубриці [«Корисні посилання щодо теми антибулінгу».](#)

З метою профілактики булінгу (цькування) у закладах освіти рекомендуємо:

впроваджувати в освітній процес закладів освіти гурток «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації» та факультатив «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе». Режим доступу

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidibulingu/1-komplekt-programmediatsiya.pdf>

використовувати відеоролик «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Медіація - ровесників і ровесниць» та освітній електронний курс «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе»;

Режим доступу:

<https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/vihovna-robota-shvaleni-rukopisi/>.

розвивати медіацію-однолітків, створювати служби порозуміння (Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти».

проводити освітню роботу із батьками та законними представниками дітей з питань профілактики насильства, булінгу, формування ненасильницької моделі поведінки та вирішення конфліктів мирним шляхом.

Запобігання домашньому насильству

Поруч із булінгом (цькуванням) великою проблемою в Україні є домашнє насильство.

Верховна Рада України 20 червня 2022 року ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому

насильству (Стамбульську конвенцію).

Документ розроблено на виконання заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з метою запобігання насильтву стосовно жінок, домашньому насильтву та боротьбу із цими явищами.

Конвенція є першим міжнародним законодавчим актом, що передбачає захист прав жінок. Метою документу є захистити жінок від усіх форм насильтва та дискримінації, боротися за рівність між жінками й чоловіками, розробляти політику та заходи для захисту всіх жертв насильтва й надання їм допомоги. Україна приєдналася до конвенції у 2011 році.

Ратифікація Стамбульської конвенції запроваджує важливі механізми запобігання і протидії насильтву: зобов'язання допомоги, створення притулків, організація гарячих ліній, надання компенсацій постраждалим, криміналізація видів насильтва тощо.

З метою виконання законодавчих вимог Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильтву» від 7 грудня 2017 року № 2229, (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>) Міністерство освіти і науки України надіслало департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, Інститутам післядипломної педагогічної освіти для використання у профілактичній освітній діяльності методичні рекомендації щодо формування у дітей та молоді нетерпимого ставлення до насильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, усвідомлення насильтва як порушення прав людини, адресовані усім фахівцям, які працюють з дітьми та молоддю ([лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480](#)).

Із інформацією щодо захисту прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права можна знайти за посиланням: https://minjust.gov.ua/m/str_19188

З метою забезпечення комплексного інтегрованого підходу до протидії домашньому насильтву та сприяння реалізації прав осіб, постраждалих від домашнього насильтву, шляхом проведення превентивних заходів, ефективного реагування на факти домашнього насильтву наказом МОН від 02.10.2018 № 1047 затверджено Методичні рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насильтву і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами. Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-viyavlennya-reaguvannya-na-vipadki-domashnogo-nasilstva-i-vzayemodiyi-pedagogichnih-pracivnikiv-iz-inshimi-organami-ta-sluzbami>

Пропонуємо використовувати матеріали з питань запобігання та протидії домашньому насильству, що розміщені на офіційному сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Режим доступу:

<https://drive.google.com/file/d/1kdBNPKwOfNWwoLNJ5RaJlvfro7oazdUw/view>

Запобігання та протидія торгівлі людьми

З початку 2022 року в Україні Національна поліція зафіксувала 77 випадків торгівлі людьми. Серед них було 26 фактів сексуальної експлуатації та 28 — трудової експлуатації.

Українські правоохоронці борються з двома видами торгівлі людьми. Перший починається і закінчується на території нашої країни. Серед таких випадків найбільш розповсюджені трудова та сексуальна експлуатація.

Другим видом є торгівля людьми, яка починається на території України з вербування, однак сам злочин відбувається на території іншої держави.

<https://www.youtube.com/watch?v=5aXrSiUqRoc>

В Україні є [Telegram-бот](#) «Залишайся в безпеці», у якому можна дізнатися, як не стати жертвою торгівлі людьми, безпечно працевлаштуватися в Україні та за кордоном, розпізнати потенційних зловмисників, а також до кого звернутися за допомогою.

Відповідно до статей 7, 9, 20, 21, 22, 23, 24 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.173) <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>) Міністерство, органи управління освітою, заклади освіти впроваджують в освітній процес заходи щодо підвищення рівня обізнаності здобувачів освітніх послуг та їх батьків з питань протидії торгівлі дітьми.

Головні завдання навчально-виховних заходів із вищезазначених негативних явищ – підвищити загальний рівень правової свідомості дітей та молоді, рівень обізнаності з проблем порушення прав людини, навчити моделям безпечної поведінки, виховати повагу до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих від насильства.

Міністерство освіти і науки України вважає за доцільне:

педагогічним працівникам закладів освіти пройти он-лайн курси підвищення кваліфікації з питань протидії торгівлі на сайті Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні <http://stoptrafficking.org>

продовжувати включати до програм підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти курси, лекції та практичні заняття з питань протидії

торгівлі людьми, зокрема, використання електронного курсу «Основи протидії торгівлі людьми» (режим доступу: www.ctcourse.org.ua);

впроваджувати за рахунок варіативної складової програму виховної роботи з питань протидії торгівлі дітьми для учнів 7-10 класів

«Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/protidiya-torgivli-lyudmi>

впроваджувати гуртки та факультативи для учнів 7 – 10 класів закладів загальної середньої освіти «Особиста гідність. Безпека життя. Громадянська позиція»;

проводити інформаційні кампанії до 30 липня - Всесвітнього дня протидії торгівлі людьми; 18 жовтня - Європейського дня боротьби з торгівлею людьми; 2 грудня - Міжнародного дня за відміну рабства; 10 грудня - Міжнародного дня захисту прав людини;

розвивати співробітництво із громадськими та міжнародними організаціями і фондами;

налагодити освітню роботу із батьками та законними представниками дітей з питань профілактики торгівлі людьми;

поширювати серед учасників освітнього процесу інформацію про діяльність Кол-центру Міністерства соціальної політики України з питань протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей за скороченими телефонними номерами: 1578 з питань протидії торгівлі людьми; 1588 з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей; Національної безкоштовної «гарячої лінії» з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів Представництва Міжнародної організації з міграцій (МОМ) в Україні 0 800 505 501 (безкоштовно зі стаціонарних) 527 (безкоштовно з мобільних) www.527.org.ua Національної дитячої «гарячої лінії» 0 800 500 225 або 116 111 (для дзвінків з мобільного) та Національної «гарячої» лінії з попередження насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації 0 800 500 335 або 116 123 (для дзвінків з мобільного) ГО «Ла Страда-Україна».

На офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» створено електронний банк курсів (спецкурсів), які впроваджуються у вищих навчальних закладах та в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників (розділ «Діяльність. Захист прав людини»: <https://imzo.gov.ua/protidiya-torgivli-lyudmi/navchalni-programi/>

Профілактика шкідливих звичок та девіантної поведінки

Запобігання вживання дітьми та учнівською молоддю наркотичних та психотропних речовин повинно займати належне місце в організації виховного процесу закладу освіти.

Особливу тривогу викликає те, що порушується стаття 54 Закону України “Про освіту” у частині недостатньої діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти щодо запобігання вживанню здобувачами освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів та тютюнових виробів.

Просимо в межах компетенції:

впроваджувати апробовані передовою міжнародною та вітчизняною практикою профілактичних стратегій формування життєвих навичок, розроблення нових і удосконалення чинних програм та методик розв’язання наркотичних і алкогольних проблем згідно з вимогами МОН до наукових, науково-методичних та освітніх видань;

забезпечувати підтримку розвитку системи позашкільної освіти;

формувати в дітей, учнівської та студентської молоді життєвих навичок, уміння протистояти ризикам і загрозам, пов’язаним з наркотиками;

здійснювати комплекс профілактичних заходів, спрямованих на підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків, формування у них свідомого відповідального ставлення до виконання обов’язків, пов’язаних з утриманням, вихованням та освітою дітей;

впроваджувати в програми підготовки та перепідготовки педагогічних працівників сучасні методики профілактичної роботи з подолання негативних проявів серед дітей, учнівської та студентської молоді;

створювати методики раннього виявлення дітей, які належать до груп ризику через їх незахищеність та інші чинники, що можуть призвести до початку вживання наркотиків (діти, батьки яких перебувають у трудовій еміграції за кордоном; діти із сімей з проблемами залежності; діти, що отримали психологічні травми внаслідок жорстокого поводження або сексуального насильства, безпритульні), сприяння захисту їх прав та недопущення соціального відторгнення тощо.

При цьому інформуємо, що постановою Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 689 затверджено Порядок проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні.

Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/689-2019-%D0%BF#Text>

Звертаємося до департаментів (управлінь) освіти і науки обласних та Київської міської державної адміністрації організувати виконання та надати в межах компетенції Міністерству освіти і науки моніторингові показники, які містять інформацію про проведені у 2022/2023 навчальному році профілактичні заходи, спрямовані на зниження рівня вживання психотропних речовин, за формулою згідно з додатком 7 зазначеної Постанови.

Інформацію надсилати на електронну адресу psyche-logos@ukr.net до 01 квітня 2023 року.

Міністерство освіти і науки зосереджує увагу на виконанні органами та закладами освіти в межах компетенції Плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 листопада 2019 р. № 1335-р. Ресурс доступу за посиланням:

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-a1335r>

Ситуація щодо кримінальних правопорушень у дитячому середовищі спонукає до проведення чіткої взаємодії всіх зацікавлених органів та служб на місцевому рівні

Враховуючи викладене, Міністерство вважає, що профілактика кримінальних правопорушень спонукає до формування правової культури учнів, виявлення та усунення причин і умов, що сприяють учиненню дітьми злочинів, подолання девіантної поведінки.

Рекомендуємо:

проаналізувати стан справ та посилити індивідуальну корекційну роботу з дітьми, які вже скоювали кримінальні правопорушення, та дітьми, які мають ознаки агресивної поведінки;

проводити інформаційно-просвітницьку роботу з батьками та законними представниками дітей, скильних до протиправної поведінки, сприяти в організації позакласної зайнятості цієї категорії дітей тощо.

Сприяння розвитку учнівського самоврядування

Міністерство освіти і науки зосереджує увагу на питаннях щодо активізації суспільно-значущої діяльності та розвитку учнівського самоврядування в закладах освіти.

Відповідно до статей 28 та 70 Закону України «Про освіту» в закладах освіти функціонують органи учнівського самоврядування, діяльність яких спрямована на створення сприятливих умов повноцінного становлення особистості, її успішної інтеграції у суспільне життя, залучення до участі дітей у державно-громадському управлінні закладом на принципах прозорості і відкритості.

Рекомендуємо формувати пріоритети та стратегічні напрямки у роботі з дітьми та учнівською молоддю, підтримувати соціально-активні програми, ініціативи та проєкти органів учнівського самоврядування; удосконалувати механізми урахування думки дитини під час вирішення питань, що стосуються її життя; забезпечувати ефективну взаємодію між громадськими організаціями та органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

Сімейне виховання

Регулювання батьківської відповідальності за виховання є актуальним

в сучасних умовах і ці питання унормовані в таких нормативно-правових актах України щодо прав, обов'язків та відповідальності батьків за виховання дітей:

Закон України «Про освіту», стаття 55. Права та обов'язки батьків здобувачів освіти;

Закон України «Про охорону дитинства», стаття 12. Права, обов'язки та відповідальність батьків за виховання та розвиток дитини;

Цивільний кодекс України, стаття 1179. Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою;

Кодекс України про адміністративні правопорушення, стаття 184. Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей;

Кримінальний кодекс України, стаття 166. Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування;

Сімейний кодекс України, стаття 164. Підстави позбавлення батьківських прав, тощо.

Радимо використовувати під час організації виховної роботи з учасниками освітнього процесу матеріали, надіслані Міністерством освіти і науки України у 2022 році, зокрема:

1.«Щодо діяльності психологічної служби у системі освіти в 2022/2023 навчальному році» від 02.08.2022 р. №18794-22

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-diyalnosti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v-20222023-navchalmomu-roci>

2.«Щодо запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному зі збройною агресією російської федерації на території України» від 22.06.2022 р. № 1/6885-22

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zapobigannya-ta-protidiyi-seksualnomu-nasilstvu-povyazanomu-zi-zbrojnoyu-agresiyeyu-rosijskoyi-federaciyyi-na-territoriyyi-ukrayini>

3.«Про Рекомендації щодо усунення ризиків торгівлі людьми у зв'язку з війною в Україні та гуманітарною кризою» від 14.06.2022 р. № 1/6355-22

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyyi-shodo-usunennya-rizikiv-torgivli-lyudmi-u-zvyazku-z-vijnoyu-v-ukrayini-ta-gumanitarnoyu-krizoyu>

4. “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в

закладах освіти України” від 10.06.2022р. № 1/6267-22

Ресурс доступу:

<https://imzo.gov.ua/2022/06/13/lyst-mon-vid-10-06-2022-1-6267-22-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy/>

5. «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» від 30.05.2022 № 1/5735-22

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zapobigannya-ta-protidiyu-domashnomu-nasilstvu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>

6. «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні » від 13.05.2022 р. № 1/5119-22

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zdijsnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>

7. «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» від 29.03.2022 р. № 1/3737-22

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechenna-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>

8. «Щодо запобігання торгівлі людьми в умовах воєнної агресії » від 25.03.2022 р. № 1/3663-22

Ресурс доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zapobigannya-torgivli-lyudmi-v-umovah-voyennoyi-agresiyi>

Принагідно зауважуємо, що відповідно до Закону України «Про освіту» заклади освіти наділені автономією, що полягає в їх самостійності, незалежності та відповідальності у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом.

Згідно з частиною четвертою статті 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту» організація освітнього процесу та діяльності закладу загальної середньої освіти належать до повноважень його керівника.

Додаток 2

до листа Міністерства освіти і науки
України від 10.08.2022 №1/9105-22

Психологічна підтримка учасників освітнього процесу під час війни

- 1. Розроблено курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час і після завершення воєнних дій» <https://hryoutest.in.ua/courses/programa-pidvishchenna-kvalifikacijsi-psihologichnoji-pidtrimki-dlya-osvityan-ta-batkiv>. Інформаційна підтримка:**
  - 1) Освітяни зможуть надавати якісну першу психологічну допомогу <https://mon.gov.ua/ua/news/osvityani-zmozhut-nadavati-yakisnu-pershu-psihologichnu-dopomogu>
  - 2) понад 600 тисяч освітян опановуватимуть навички надання першої психологічної допомоги <https://mon.gov.ua/ua/news/ponad-600-tisyach-osvityan-opanovuvatimut-navichki-nadannya-pershoyi-psihologichnoyi-dopomogi>
  - 3) Перша психологічна допомога: курс підвищення кваліфікації пройшли понад 7 тис. освітян <https://mon.gov.ua/ua/news/persha-psihologichna-dopomoga-kurs-pidvishhenna-kvalifikaciyi-projshli-ponad-7-tis-osvityan>
- 2. Методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciysi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>**
- 3. Для підтримки дітей, особливо з ООП створено телеграм канал «Підтримай дитину» <https://t.me/pidtrumaidutuny>, (майже 13 тис. підписників) а для підтримки дорослих «Подбай про себе» <https://t.me/PodbayProSebe> (майже 2 тис. підписників). Інформаційна підтримка:**
  - 1) Підтримка дітей: поради для вчителів <https://mon.gov.ua/ua/news/pidtrimka-ditej-poradi-dlya-vchiteliv>
  - 2) Канал «Підтримай дитину» об'єднав понад 12 тис. батьків і вчителів <https://mon.gov.ua/ua/news/kanal-pidtrimaj-ditinu-obyednav-ponad-12-tis-batkiv-i-vchiteliv>
  - 3) Психологи і педагоги дбають про психічне здоров'я дітей та дорослих <https://mon.gov.ua/ua/news/psihologi-i-pedagogi-dbayut-pro-psihichne-zdorovya-ditej-ta-doroslih>

- 4) Як пережити горе та втрату – поради психологів
<https://mon.gov.ua/ua/news/yak-perezhit-gore-ta-vtratu-poradi-psihologiv>
- 5) «Підтримай дитину»: захисники і захисниці України читають казки та вірші <https://mon.gov.ua/ua/news/pidtrimaj-ditnu-zahisniki-i-zahisnic-ukrayini-chitayut-kazki-ta-virshi>
- 6) Контроль емоційного стану під час війни – пояснення психологів <https://mon.gov.ua/ua/news/kontrol-emocijnogo-stanu-pid-chas-vijni-poyasnenna-psihologiv>
- 7) Як контролювати емоційний стан під час воєнного стану? – поради психологів <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-kontrolyuvati-emocijnij-stan-pid-chas-voyennogo-stanu-poradi-psihologiv>
- 8) Поради команди «Підтримай дитину»: як допомогти дітям з ООП опанувати нову навичку <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-komandi-pidtrimaj-ditnu-yak-dopomogti-dityam-z-oop-opanuvati-novu-navichku>
- 9) Ефективні поради від емоційного вигорання під час війни
<https://mon.gov.ua/ua/news/efektivni-poradi-vid-emocijnogo-vigorannya-pid-chas-vijni>
- 10) Посттравматичний стресовий розлад в умовах війни: роз'яснення психологів <https://mon.gov.ua/ua/news/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-v-umovah-vijni-rozyasnenna-psihologiv>
- 11) Симптоми посттравматичного стресового розладу в умовах війни <https://mon.gov.ua/ua/news/simptomi-posttravmatichnogo-stresovogo-rozladu-v-umovah-vijni>
- 12) Діагностика ПТСР в умовах війни: поради психологів <https://mon.gov.ua/ua/news/diagnostika-ptsr-v-umovah-vijni-poradi-psihologiv>
- 13) Посттравматичний стресовий розлад в умовах воєнних дій: методи лікування <https://mon.gov.ua/ua/news/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-v-umovah-voyennih-dij-metodi-likuvannya>
- 14) Поради психологів проєкту «Підтримай дитину» для освітян та батьків, які займаються з дітьми із ООП
<https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-psihologiv-proyektu-pidtrimaj-ditnu-dlya-osvityan-ta-batkiv-yaki-zajmayutsya-z-ditmi-iz-oop>
- 15) Як говорити з учнями на складні теми? Поради для педагогів від психологів проєкту «Підтримай дитину»
<https://mon.gov.ua/ua/news/yak-gоворити-з-учнями-на-складні-теми-poradi-dlya-pedagogiv-vid-psihologiv-proyektu-pidtrimaj-ditnu>
- 16) Психологи проєкту «Підтримай дитину» пояснюють, чому дітям часом важко спілкуватися <https://mon.gov.ua/ua/news/psihologiproyektu-pidtrimaj-ditnu-poyasnyuyut-chomu-dityam-chasom-vazhko-spilkuvatisya>

- 17) Як підтримати дитину, яка переживає посттравматичний стрес: поради для батьків <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrimati-ditinu-yaka-perezhivaye-posttravmatichnij-stres-poradi-dlya-batkiy>
- 18) Як виникає та впливає злість на стан людини під час війни? <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-vinikaye-ta-vplivaye-zlist-na-stan-lyudini-pid-chas-vijni>
- 19) Чек-лист на канікули: 8 кроків для організації ранкового простору дитини <https://mon.gov.ua/ua/news/chek-list-na-kanikuli-8-krokiv-dlya-organizaciyi-rankovogo-prostoru-ditini>
- 20) Підтримай дитину: типові реакції дитини 12-18 років під час травматичних подій <https://mon.gov.ua/ua/news/pidtrimaj-ditinu-tipovi-reakciyi-ditini-12-18-rokiv-pid-chas-travmatichnih-podij>

4. Розроблено анімаційний ролик «Як говорити з дитиною про війну. 7 порад від психологів» . <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-govoriti-z-ditinoyu-pro-vijnu-7-porad-vid-psihologiv-u-mezhah-proyektu-pidtrimaj-ditinu>

5. Організовано серію вебінарів:

- 1) для фахівців інклузивно-ресурсних центрів «Психологічна травма: основні відомості та першочергові кроки» <https://mon.gov.ua/ua/news/osnovni-vidomosti-ta-pershochergovi-kroki-pid-chas-psihologichnih-travm-vidbuvsya-seminar-dlya-fahivciv-irc>
- 2) вебінар-практикум для освітян «Техніки роботи зі стресом та тривогою для дорослих та дітей» <https://mon.gov.ua/ua/news/11-travnya-vebinar-praktikum-dlya-osvityan-tehniki-roboti-zi-stresom-ta-trivogoyu-dlya-doroslih-ta-ditej>
- 3) для поліцейських підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України та державних службовців МВС «Психологічна травма в дітей шкільного віку: причини, ознаки, наслідки» <https://www.facebook.com/UAMON/videos/549314236943351/>

6. Спільно з ЮНІСЕФ:

- 1) Поради від експертів ЮНІСЕФ: “Як підтримати дітей у стресових ситуаціях” <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-vid-ekspertiv-yunisef-yak-pidtrimati-ditej-u-stresovih-situaciyah>
- 2) Стартує набір на групи психологічної підтримки вчителів у межах проєкту «Поруч» <https://mon.gov.ua/ua/news/startuye-nabir-na-grupi-psihologichnoyi-pidtrimki-vchiteliv-u-mezhah-proyektu-poruch>

- 3) Поради експертів ЮНІСЕФ: як говорити з дітьми про смерть близької людини <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-ekspertiv-yunisef-yak-govoriti-z-ditmi-pro-smert-blizkoyi-lyudini>
- 4) Як доглядати за дитиною під час війни і вимушеного переміщення: поради від експертів ЮНІСЕФ <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-doglyadati-za-ditinoyu-pid-chas-vijni-i-vimushenogo-peremishennya-poradi-vid-ekspertiv-yunisef>
- 5) ЮНІСЕФ запускає індивідуальні психологічні консультації для дітей і батьків <https://mon.gov.ua/ua/news/yunisef-zapuskaye-individualni-psihologichni-konsultaciyi-dlya-ditej-i-batkiv>

7. Спільно з #stop.sexting

- 1) Актуальні матеріали щодо психологічної підтримки та захисту дітей від сексуального насильства в інтернеті
<https://mon.gov.ua/ua/news/aktualni-materiali-shodo-psihologichnoyi-pidtrimki-ta-zahistu-ditej-vid-seksualnogo-nasilstva-v-interneti>
- 2) та інші пости

8. Інші матеріали:

- 1) Поради з надання першої психологічної допомоги людям, які пережили кризову подію <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-z-nadannya-pershoyi-psihologichnoyi-dopomogi-lyudyam-yaki-perezhili-krizovu-podiyu>
- 6) Асоціація психологів Португалії презентувала посібник «Розмови про війну» для батьків і опікунів дітей
<https://mon.gov.ua/ua/news/asociaciya-psihologiv-portugaliyi-prezentuvala-posibnik-rozmovi-pro-vijnu-dlya-batkiv-i-opikuniv-ditej>
- 7) Поради від експертів ЮНІСЕФ: «Правила підтримки дитини під час евакуації» <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-vid-ekspertiv-yunisef-pravila-pidtrimki-ditini-pid-chas-evakuaciyi>
- 8) Для українських учителів створять інтерактивні групи психологічної підтримки <https://mon.gov.ua/ua/news/dlya-ukrayinskikh-uchiteliv-stvoryat-interaktivni-grupi-psihologichnoyi-pidtrimki>
- 9) «Час поговорити»: в Україні запустили унікальну програму для психологічної підтримки в міні-групах <https://mon.gov.ua/ua/news/chas-pogоворити-v-ukrayini-zapustili-unikalnu-programu-dlya-psihologichnoyi-pidtrimki-v-mini-grupah>
- 10) 25 травня – презентація буклета з управління тривогою
<https://mon.gov.ua/ua/news/25-travnya-prezentaciya-bukleta-z-upravlinnya-trivogoyu>
- 11) 4 липня – презентація посібника для освітян про адаптацію до умов воєнного часу <https://mon.gov.ua/ua/news/4-lipnya-prezentaciya-posibnika-dlya-osvityan-pro-adaptaciyu-do-umov-voyennogo-chasu>

- 12) Створено курс «Як підтримати дитину під час війни?»
<https://mon.gov.ua/ua/news/stvorenko-kurs-yak-pidtrimati-ditinu-pid-chas-vijni>

9. Розроблено інформаційний комікс для дітей у воєнний стан – це збірка інформаційних порад для дітей та їхніх близьких
<https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-vid-zahisnika-ukrayini-mon-rozrobilo-informacijni-j-komiks-dlya-ditej-u-voyenni-j-stan>

- 1) Продовжуємо публікувати поради для дітей та їхніх близьких у межах інформаційного коміксу під час воєнного стану в нашій державі.
<https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-vid-zahisnika-ukrayini-mon-rozrobilo-informacijni-j-komiks-dlya-ditej-u-voyenni-j-stan>
- 2) У межах інформаційного коміксу для дітей у воєнний стан захисник України знайомить читачів із пілотом
<https://mon.gov.ua/ua/news/zahisnik-ukrayini-znajomit-ditej-iz-pilotom-mon-prodovzhuye-informacijni-j-komiks-dlya-ditej-u-voyenni-j-stan>
- 3) У межах інформаційного коміксу захисник України знайомить дітлахів із новим героєм – рятувальником.
<https://mon.gov.ua/ua/news/informacijni-j-komiks-dlya-ditej-u-voyenni-j-stan-zahisnik-ukrayini-znajomit-malechu-z-ryatuvalnikami>
- 4) Знайомить з капітаном українського флоту ЗСУ<https://bit.ly/3MVyvns>
- 5) Знайомить дітей із лікарями <https://mon.gov.ua/ua/news/informacijni-j-komiks-dlya-ditej-u-voyenni-j-stan-zahisnik-ukrayini-znajomit-ditej-iz-likaryami>
- 6) Актуальна інформацію оборонної сфери, про ЗСУ та реальну боротьбу за правду, мир і свободу
України<https://mon.gov.ua/ua/news/informacijni-j-komiks-vid-mon-u-voyenni-j-stan-zahisnik-ukrayini-prodovzhuye-pidtrimuvati-ditej>